

MAANDBLAD

UITGEGEVEN DOOR HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG.

Maandelijksche Vergadering

op WOENSDAG 15 NOVEMBER a.s. te SITTARD,
Oranje-Hôtel, tegen 7 uur.

Selinum carvifolia L. (Karwijselie).

Dezelfde natuurliefhebber, die in 't voorjaar de zeldzame Primula-hybride vond, zond ons onlangs Karwijselie, afkomstig uit de Maasvallei bij Bunde, waar ze in groote hoeveelheid voorkomt.

Deze umbellifeer is niet zoo dadelijk te herkennen, omdat meerdere van hare verwanten er op gelijken.

Den soortnaam „carvifolia” ontving ze van Linnaeus, wegens de overeenkomst, welke haar blad zou hebben met dat van Karwij (Carum Carvi L.). Zoo'n gelijkenis bestaat echter niet. Het Karwijblad is zeer typisch, omdat de onderste blaadjesparen haast ongesteeld zijn en daardoor de slippen kruiselings over den hoofdbladsteel komen te staan.

Bij Selinum zijn ze veel langer gesteeld. Hierdoor kan bij haar die kruisplaatsing onmogelijk tot stand komen, maar ook 't heele blad krijgt een gansch anderen omtrek.

De Flora's geven gewoonlijk aan, dat ze op Peucedanum carvifolium Vill. (= P. Chabraei Rchb.) gelijkt. Maar juist deze, die anders ook wel in de Maasvallei voorkomt, heeft een bladvorm die meer gelijkt op dien van Karwij, zij 't blad dan ook een weinig dikker en meer donker groen. Om dezelfde reden is dus verwisseling hiermee uitgesloten.

Veeleer zou men Karwijselie kunnen aanzien voor eene andere Peucedanum-soort, n.m.l. P. palustre Mnch. (= Thysselinum palustre Hoffm.). Deze heeft nagenoeg 't zelfde blad, zoowel wat betreft omtrek als grootte en geur; zelfs hebben de fijnveerspletige blaadjes bij beiden witte topjes.

Vóórdat de planten bloeien, bezitten ze dus feitelijk geen enkel duidelijk verschilkenmerk.

Maar zoodra de bloemstengel zich heeft ontwikkelt, wordt 't ons gemakkelijker gemaakt om 'n verschil te vinden.

Bij Selinum toch is de bloemstengel duidelijk gevleugeld, zóo sterk zelfs, dat men de vleugels kan omwippen, bij Melkuppe (Peucedanum palustre Mnch.) daartegen is hij geribd. 't Gemeenschappelijk omwindsel ontbreekt bij Karwijselie meestal; is 't aanwezig, dan vindt men hoogstens een paar blaadjes. Bij Melkuppe echter is 't blijvend en veelbladerig.

Een zeer goed verschilkenmerk bezitten we in de vruchten.

De Umbelliferen worden in hoofdzaak naar den vruchtvorm in scties verdeeld.

Nu behoort 't geslacht Selinum tot eene sctie waarbij van de 5 ribben aan elke vrucht de 3 middelste al- of niet-, maar de 2 zijribben altijd gevleugeld zijn, terwijl Peucedanum in een groep thuisbehoort, waarbij de zijribben geen vleugels hebben, doch de vrucht door een vliezigen of dikken bollen rand omgeven is.

Dit verschilkenmerk vindt men heel duidelijk geïllustreerd in 't standaardwerk van Oudemans: „De Flora van Nederland”.

De hooge prijs van dit werk is waarschijnlijk oorzaak dat het zoo weinig gebruikt wordt. Goedkoop kan zoo'n werk echter niet zijn.

Vóór den bloei zou men Karwijselie nog wel kunnen verwisselen met Weidekervel (Silaüs pratensis).

Doch bij deze laatste plant zitten de bladslippen veel losscher uit elkaar; later valt 't verschil dadelijk op, wijl Weidekervel gele, Karwijselie echter witte bloemen heeft.

Selinum carvifolia bezit haar natuurlijk verspreidingsgebied over haast gansch Europa; alleen in 't Zuidelijkste gedeelte komt ze niet voor; ze bewoont meestal vochtige wellanden.

De oudste vondst voor Zuid-Limburg dateert uit 1864, bij Vaals, door v. Rey. Tot nu toe konden we haar daar ter plaatse nog niet terugvinden. De opgave van v. Rey bedoelt waarschijnlijk de beemden langs de Selzerbeek, aan den voet van den Schneeberg, of wel 't Vaalsbroek.

Die beemden zijn tot op vandaag onveranderd gebleven; 't laatste echter is bijna geheel ontgonnen. Wel zag ik de plant in 1913 nog vrij veel tusschen Laurensberg en Stolberg.

Dumoulin (1868) geeft haar aan in een bosch op den Meersenerberg. Hiervan bevindt zich ook een exemplaar in 't Herbarium van Bosquet. Misschien groeide Karwijselie eenmaal op de plek waar Arnica en andere zeldzaamheden gestaan hebben.

Op naburig Belgisch gebied komt ze hier en daar in 't Maasdal voor, zoowel in de provincie Luik alsook in Belgisch Limburg.

Uit Noord-Nederland vindt men slechts een vier-tal vindplaatsen opgegeven van zeer ouden en één (door Prof. Stomps) van recenten datum.

Ik twijfel er thans niet meer aan, dat deze zeldzame plantensoort in ons gewest werkelijk inheemsch is.

Waarschijnlijk wordt ze nog wel in Zuid- en Noordwaarts in de Maasvallei aangetroffen.

Men denke erom, de weilanden worden veelal gemaaid, vóórdat de vruchten der Karwijselie tot rijpheid konden komen.

'n Toevallige vondst. (Groote Hoefijzerneus)

„'n Botanist hangt, wat betreft z'n vondsten, — niet zelden van toevalligheden af.”

Aldus Dr. de Wever in ditzelfde nummer van 't Maandblad.

Ik zou den Dokter willen nazeggen: „ieder, die zich op 't gebied van welke wetenschap óók beweegt, hangt, wat betreft de vondsten op dat zijn gebied, van toevalligheden af”.

'n Frappant bewijs van deze mijne stelling is, wat 'k kortelings geleden ondervonden heb, in zake de groote Hoefijzerneus.

De groote hoefijzerneus is 'n vleermuis, die, volgens de meeste leerboeken, in Zuid-Limburg heelemaal niet zeldzaam zou zijn. In leerboeken, waarin gehandeld wordt over onze Limburgsche fauna en flora, heb 'k al sinds lange maar 'n zeer matig vertrouwen.

Deze leerboeken toch zijn haast allemaal geschreven door menschen, die uit eigen aanschouwing bijna niets van Limburgsche planten en dieren weten.

Hunne auteurs hebben er zich tevreden mee-gesteld, netjes en slaafs te copieeren, wat reeds vroeger andere botanische en zoölogische „corypheeën” hadden goedgevonden over Limburg te schrijven.

En hoe of deze „corypheeën” aan hunne „Limburgsche gegevens” kwamen, mag de Hemel weten.

In elk geval zijn hunne „Limburgsche gegevens” haast altijd totaal onbetrouwbaar.

Zoo staat er, 'k heb dat boven al gezegd, in de leerboeken, dat de groote hoefijzerneus in Limburg 'n gewone verschijning moeten heeten. Dit is gansch en al bezijden de waarheid.

'n Gewone verschijning in Limburg, althans in Zuid-Limburg, is wel de kleine hoefijzerneus.

Haar groote zus echter mag men gerust tot de zeldzaamheden rekenen.

Pater H. Schmitz S.J., die ijverig naar vleermuizen gezocht heeft, vond één enkel exemplaar.

Ik zelf had 't geluk twee dezer beestjes aan te treffen. Ja, ja, zeldzaam is de groote hoefijzerneus zeer zeker!

Coprinus comatus, toekomstplannen en een vreemde kastanje.

Wanneer je het juist erg druk hebt met allerlei bijkomende zaken buiten je ambtsbezigheden, en 't wondermooie herfstweer je bovendien als met magnetische krachten naar bosch en beemid trekt, komt er natuurlijk altijd nog iets meer bij, dat beslag legt op je laatste vrije minuten. Zoo ging het mij ook weer een paar dagen geleden; onder een pak periodieken, kranten met oorlogsnieuws en bollencatalogi een brief van onzen voortreffelijken voorzitter: „hebt je niet een bijdrage voor 't Maandblad? Wel ja, trek maar aan 't touwtje! Met plezier een bijdrage, maar..... waarover? Composeer maar een symphonie als je geen motieven kunt vinden!

Van desperatie liep ik den tuin in: daar zou wel iets te vinden zijn. Op de forsche struiken der Amerikaansche asters krioelt het van wilde en tamme bijen, zweefvliegers en ander goedje. Zou dat misschien iets opleveren? Ja, maar 't is, zoo'n toer al dat wriemelende flikkerende en flonkerende gedoe te determineeren! Dus dan maar iets anders gezocht. Op de rotsen aan den voet van den klimop tegen den Oostmuur zit Mallelijn en wil absoluut een jonge musch hebben, die tusschen de ranken scharrelt. Ik gooi haar mijn stok achterop. Mallelijn af

En toch... waarschijnlijk weer niet zóó zeldzaam als Pater Schmitz en ik, afgaande op onze vondsten, tot nu toe gedaacht hadden.

Want eenigen tijd geleden heb ik 'n groote hoefijzerneus gevonden op 'n plaats waar 'k ze heelemaal niet verwacht had.

Tijdens 'n bezoek aan 't Natuurhistorisch Museum der P. P. Benedictijnen te Merkelbeek werden mij o.a. verschillende flesschen getoond, waarin zich „op alcohol” vleermuizen bevonden.

De beestjes waren nog niet gedetermineerd.

Dat zou ik doen.

En warempel... daar krijg 'k me tussehen die flesschen er éénc in handen met 'n goed geconserveerde groote hoefijzerneus!

't Diertje was, volgens m'n vriendelijken Pater-eiceroe, enkele jaren geleden, door hem zelf gevangen in den toren van 't oude Merkelbeeker kerkje.

Daarin had hij, zoo vertelde hij, nog zoo'n zelfde exemplaar gevangen, waarvan hij jammer genoeg niet meer wist, waar of 't gebleven was.

Voor 'n betere kennis onzer Limburgsche fauna achtte ik deze, m'n toevallige vondst, belangrijk genoeg om er in ons Maandblad gewag van te maken.

JOS. CREMERS.

De Bottelroos — *Rosa pomifera* te Sittard.

In zijne lijst van wildgroeijende planten (Jaarboek 1915, p. 56), zegt Dr. de Wever van *Rosa pomifera*, dat ze in Z.-Limburg alleen aangeplant zou voorkomen.

Deze prachtige rozensoort met haar grijsgroene bladeren en enorme, stekelig behaarde vruchten komt echter nabij Sittard op het plateau van den Kollenberg op verschillende plaatsen ver van tuinen en menschelijke woningen voor, zoodat opzettelijke aanplanting niet waarschijnlijk is. Het grootste exemplaar, dat ik ken, groeit op een plaats langs de westelijke helling, waar de lösslaag ontbreekt en de flora een heideachtig karakter heeft. Andere strui-

met 'n nijldigen snauw. Ik raap mijn stok weer op, maar drommels, wat zijn dat voor witte trommelstokjes die midden op 't pad tusschen de zwarte koolasch opkomen? *Coprinus comatus*, anders niets. Nu is 't een feit, dat in mijn drogen tuin nooit zwammen opkomen behalve de gebruikelijke marasmus paddenstoeltjes in de gazons. Hoe zou *coprinus* daar verzeild zijn en dan nog wel in de droge koolasch met een ondergrond van taaien leem? Ik weet het niet, doch vermoed dat de sporen door den wind zijn aangevoerd uit een weiland op een driehonderd meter afstands, dat vol *coprinus* staat. Maar kan de wind die vochtige, slijmerige sporen zoo verspreiden? Of hebben de vogels er bij geholpen of wel de veldmuizen? Ik weet het niet.

Maar die *comprinus* bracht me op een nieuwe gedachte. Er is op 't oogenblik een schat van paddenstoelen in de vochtige boschjes. Allerlei soorten en kleuren zijn tegenwoordig, te veel om hier te vermelden. En 't is doodjammer dat al dat moois zoo verborgen staat. Daarom: laat ons Genootschap een schitterende tentoonstelling organiseeren van Paddenstoelen! Ik weet dat dit een lang gekoesterde wensch is van onzen Voorzitter. Dit jaar is het niet mogelijk: er moet eerst een degelijke voorbereiding plaats hebben. Laten wij het dus doen in 't volgende najaar en reeds in het a. s. voorjaar ons plan de campagne ontwerpen. We hebben al twee

ken staan langs de veldwegen tussehen St. Rosakapel, Leijenbroek en Waterslijde.

Waarschijnlijk hebben vogels het zaad overgebracht. De plant werd aan Dr. de Wever vertoond en door hem gedetermineerd.

H. SCHMITZ, S. J.

Van 'n oude Vogel-collecte.

Christiaan Quix (geb. te Hoensbroek L., 1773, en overleden te Aken, 1844) is 'n zeer bekende persoonlijkheid als historicus.

Hij heeft vooral naam gemaakt, door wat hij publiceert over de geschiedenis der stad Aken.

Ook als schrijver van enkele natuurhistorische boekjes vindt men zoo nu en dan z'n naam nog wel eens vermeld in Antiquarische boekenlijsten.

Wat minder bekend mag heeten is 't feit, dat Christiaan Quix 'n zeer kundige préparateur van vogels is geweest. Als dusdanig had hij 'n uitgebreide collectie, die hij verkocht heeft aan Roldue.

Volgens Dr. C. Waeker „Leben und Werke des Aachener Geschichtsschreibers Christian Quix“, Aachen 1891, zou de verzameling van hieruit in 1837 naar 't Belgische Redemptoristenklooster van St. Truijen verhuisd zijn (??)

Kan een onzer lezers ons hieromtrent nader inlichten?

Of zou 't ook kunnen, dat Dr. Waeker zich vergist?

Is de vogelverzameling van Christiaan Quix misschien naar St. Truijen gegaan, toen het Seminarie van 't Bisdóm Luik werd overgeplaatst van Roldue naar St. Truijen?...

Zoo ja, dan zal de collectie wel in 1843 Roldue verlaten hebben.

JOS. CREMERS.

Juglans regia L. racemosa Duh.

(Troswalnoot).

Evenals onze gewone Eik, Beuk, Berk enz. is ook de Walnoot een zeer veelvormige boomsoort, zelfs als we afzien van de Aziatische variëteiten, die volgens Dode's jongste onderzoekingen tot aparte soorten verheven worden.

voortreffelijk geslaagde tentoonstellingen achter den rug en laten wij daarom nu eens onze krachten wijden aan een Paddenstoelententoonstelling.

Wie van de leden helpt er aan mede? Gaarne ontvang ik daarvoor opgave, liefst een lange reeks van namen, want vele handen maken het werk lieht! En dan zullen wij ze laten verschijnen, die zwammen uit de bosschen, weiden, duinen en ravijnen in al hun kleurenpracht en fraaie vormen, al die bonte russula's, die forsehe boleten en elegante weidezammetjes. En zooveel mogelijk in hun natuurlijke omgeving!

Het blijft dus afgesproken, niet waar? Volgend jaar October de tentoonstelling. Wie helpen er mee?

* * *

En nu die kastanje. 't Begon met een trein die een half uur te laat vertrok naar Kerkrade, waar we een verhoor moesten afnemen. En met dat verhoor ging het ook niet te best: Bewerk maar eens een half zieken, dooven, ouden mijnwerker met 27 ingewikkelde vraagpunten! 't Eind was, dat wij de comparitie maar staakten en dat de trein, waarmee we terugmoesten, weg was. Dan maar wandelen; magnifiek hefstweer! Van Vink naar Chèvremont en toen op Staatsmijn Wilhelmina af.

Vooreerst kan haar blad, dat in zijn gewonen vorm al heel sierlijk is, zeer varieeren. De zijblaadjes kunnen heel diep ingesneden zijn (laeniata) of onregelmatig bochtig gelobd (heterophylla) of wel er is alleen één heel groot regelmatig eindblad met of zonder een paar kleine zijblaadjes aan een korten steel (monophylla).

Van de variaties voor de groeiwijze kweekt men een vorm met hangende takken (pendula).

Voor al talrijk zijn de variaties voor de vrucht.

Normaal begint de Okkernoot eerst op 6—10-jarigen leeftijd vruchten te dragen; een var. die reeds na 3—4 jaar noten oplevert, groeit langzaam en heestervormig, (fertilis = fruticosa = frutescens = praeparturiens). Ze draagt overvloedig en is zaadvast.

Wat de vrucht zelf betreft is deze zoo variabel in grootte, vorm en dikte der buitenste en binnenste schaal, in vorm, smaak en oliegehalte der pit, dat 't te ver zou voeren hier al deze variëteiten op te noemen.

De binnenste schaal kan zoo dun zijn, dat hier en daar de pit bloot komt. Toch behouden deze noten bij 't bewaren evenlang en evengoed smaak. Ze zijn een aardige versnapering voor de meezen (noyer à mésange).

Een vorm met buitengewoon dikke en harde binnenste schaal (angulosa) levert 't mooiste en beste notenhout.

Vrij veel vindt men nog de Kleinvruchtige Walnoot (microearpa) met noten van hoogstens 2 c.M., maar zeer smakelijke pit.

't Grootst aantal noteboomen in ons gewest heeft vruchten van ± 4.3 c.M., maar ook hier bestaat er een haast onafzienbare reeks van ondervormen met kleiner of grooter, harder of weeker noten.

Zeer zelden ziet men de Roodsehillige (rubra), met rose schil om de pit, en de Spitsvruchtige W. (oblonga) met smalle, smakelijke noten met zeer langen top.

De Grootvruchtige W. (macroearpa, maxima) wordt hier en daar nog wel gekweekt als „Kranennoot“. De boom is in alle deelen iets forseher, de noot kan tot 8 c.M. lang worden op 6 breed, maar er bestaan alweer vele ondervormen, als boven; de pit vult den steenkern niet geheel op en is flauwer van smaak.

Als baken de Kolenberg, precies een scherp gepunte, scheef gezakte pyramide.

Dwars door stoppelvelden, over omgeploegde landerijen, langs tal van bordjes met art. 461 Stwb. en over een hek bereikten wij nieuw Ehrenstein, dat als een droombeeld lag in den doodstillen tuin vol oude dahlia's en struiken en boomen in wondere herfsttinten. En tegenover het eenzame huis aan de andere zijde van den kleinen vijver stond een zware boom en 't gras daaronder was bezaaid met aardappelen, neen, noten zei een ander. Waren 't noten of kastanjes die groote grauwe vruchten met knobbeljes als rudimentaire stekels? We braken de dikke schilhuls open: 't waren kastanjes! Maar welke? Niemand van ons kende ze. Geen nood. Eenige exemplaren meegenomen en 's avonds een als monster zonder waarde gezonden naar den redder uit den nood, Dr. de Wever te Nuth. En 't antwoord kwam dra: 't waren vruchten van aesculus Pavia, aesc. flava of een hunner bastaarden onderling; de bloemen moesten beslissen! Maar met dat al dreigt m'n bijdrage zulke dimensies aan te nemen, dat ik van de redactie 't verwijt krijg dat ik te veel kostbaar papier in beslag neem en van onze lezers dat ik hun geduld al te veel op de proef stel. Dus daarom voor heden basta!

Heerlen-Welten, Oct. '16.

D. F.

De Okkernoot heeft een tweekleppige binnenste schaal; aan ieder boom kan men wel een paar 3-kleppige vruchten vinden, maar er bestaat ook een vorm, waarbij zulke noten overwegend zijn (70—80 %). Ik ontving zoodanige uit Duitschland (Dolgilin) en uit Naarden. Ze zijn bijna kogelrond, terwijl de randen der kleppen, waar deze samensluiten, vooral naar den top toe uitspringende lijsten vormen. Ook de pit is onvolledig of regelmatig driedeelig.

Bij de Walnoot zitten de vrouwelijke bloemen 1—4 bij elkaar aan 't eind der takken. De mannel. hangen in katjes iets lager aan dezelfde twijg. „De bloemen komen op 't oude, de noten op 't jonge hout” zeggen de landbouwers. Uit deze vrouwel. bloemen ontwikkelen zich meestal 1 of ook wel 2—3 volwassen noten.

Nu bestaat er ook een var. met veelbloemige vrouwel. bloeiwijzen, n.l. 8—22 bloemen aan één tros, waaruit zich dan 6—12—15 noten ontwikkelen. Dit is de Tros walnoot.

Jarenlang heb ik haar in Z.-Limb. tevergeefs gezocht; alle opgaven bleken te berusten op gewone rijkdragende notboom; evenmin konden groote kweekerijen ze me leveren, totdat we verleden maand 't bericht kregen — alweer van bovengenoemden natuurlichebber te Bunde — dat de ware soort te Geulle te zien was.

Vroeger had ik eens één tros uit Tirol ontvangen, hierbij hadden de afzonderlijke noten denzelfden vorm als die van microcarpa. De boom te Geulle echter draagt even dikke en even smakelijke vruchten als onze gewone Walnoot; er waren trossen bij van 18 en zelfs één van 22 noten; ook waren er aan den boom 2—6 noten bij elkaar; 't eene jaar zijn er meer, 't andere minder. Te Geulle heet ze „de Köbbelnoot”. 't Exemplaar was ± 30 jaar oud en gezaaid van een anderen dito boom in de nabijheid, die reeds lang gekapt is.

Ik kan me wel voorstellen dat die kleinvruchtige Trosnoot uit Z.-Europa veel minder gezocht wordt dan onze gewone vorm, maar zoo'n variëteit als die te Geulle lijkt me toch de aanplanting waard; want volgens den eigenaar is ook de totaal-opbrengst zeer groot; terwijl bij de grootstvrucht W. de pit relatief klein en de totaal-opbrengst gering is.

Zo moet vroeger hier wel meer gekweekt geweest zijn, zooals dat nu nog 't geval is in Z.-Europa. Oude landbouwers spreken nog van de „Trommelnoot”; op een der kasteelen vond ieder gast bij een feestmaal zoo'n tros als dessert.

Deze variëteit is 't eerst goed beschreven door Duhamel du Monceau (Traité des arbres fruitiers) in 1809.

De oorzaak dat men dezen vorm weinig meer aantreft zit 'm waarschijnlijk hierin, dat de soort zoo moeilijk te krijgen is. Want al is 't ex. te Geulle uit de pit van een gelijksoortige variëteit ontstaan, dat bewijst nog niet dat ze geheel of voor een groot percentage zaadvast is; men moet maar te lang op zulke resultaten wachten. De kortere weg, noten enten, gaat lang niet gemakkelijk, daarom is

ook de Treurwalnoot zoo zeldzaam en zoo duur.

Gelukkig is de boom te Geulle voor militairen dienst ongeschikt verklaard, er zaten blijkbaar te weinig geweerkolven in.

A. DE WEVER.

Maastricht en ons Genootschap.

Over gemis aan belangstelling te Maastricht, had het Natuurhistorisch Genootschap nimmer te klagen.

Waarachtig niet!

Maastricht heeft verscheidene jaren achtereen al bewezen, dat het voor onze Vereeniging wel iets voelt.

Aan Maastricht danken we het Museum, den Botanischen tuin.

't Zijn Maastrichter leden van het Genootschap, die den hun schaars toegemeten vrijen tijd aan Museum en tuin dienstbaar maken.

Dat alles wisten we al lange en hebben we meer dan eens dankbaar gememoreerd.

Ten overvloede kregen we andermaal 'n bewijs van echte Maastrichter interesse op 11. 12 October.

En wel in de openbare raadsvergadering ten stadhuije.

Meerdere Gemeenteraadsleden hebben er in die vergadering op aangedrongen, dat Maastricht spoed zou zetten achter de herstellingswerken, welke noodwendig in 't Museumgebouw dienen aangebraeht te worden.

De Voorzitter beloofde voor de noodige reparaties te zullen zorgen. Dát niet alleen, maar openlijk getuigde hij van zijne sympathie voor onze Vereeniging en sprak de hoop uit, dat alle raadsleden, als blijk van waardeering, lid daarvan mochten worden.

Voorzeker een daad, waarvoor we den Burgemeester van Maastricht hartelijk dankbaar moeten zijn.

HET BESTUUR.

Aanwinst voor de Boekerij.

H. Schmitz S. J. Wie erklärt sich die Dreizahl der Malpighischen Gefäße bei Termitoxenia Wasm.? Abdruck aus Anatomischer Anzeiger, Verlag von Gustav Fischer in Jena, 49 Band No. 13, 1916. (Schr.)

J. F. Steenhuis. Bijdrage tot de kennis van den diluvialen ondergrond van Drente en Friesland; 's Gravenhage, de Gebr. van Cleef, 1916. (Jos. Cremers).

G. A. Boulenger. Les Batraciens et principalement ceux d'Europe, avec 55 figures dans le texte; Paris, Octave Doin et fils, 1910. (Idem).

Aanwinst voor het museum.

Kleine Hoefijzerneus, gevonden te Nuth begin October 1916. (J. Starmans).